

Pozasportowy wymiar pracy trenera pływania z potencjalnym olimpijczykiem

Streszczenie. Problematyka przedstawiona w niniejszym artykule odnosi się do pozasportowego obszaru pracy trenera sportowego z zawodnikami, którego zaniedbanie może wpłynąć na to, iż wielu zawodników skończy swoją przygodę sportową przedwcześnie. Problemy te mogą wynikać między innymi właśnie z braku odpowiedniej współpracy zawodnika z trenerem. Zdarza się, że zawodnicy posiadający potencjał na osiągnięcie największych sukcesów sportowych (w tym olimpijskich) nigdy na igrzyskach nie wystąpią, a może to wynikać m.in. z zaburzeń w relacji interpersonalnej z trenerem. Przedstawione wyniki badań odnoszą się do pracy szkoleniowca z perspektywy 33 zawodników Klubu Uczelnianego AZS Politechniki Łódzkiej oraz z perspektywy trenera, tak by ukazać kluczowe cechy, na jakie należy zwracać uwagę w procesie szkolenia potencjalnego olimpijczyka. We wprowadzeniu do tego opracowania przedstawiono motywy podjęcia niniejszej problematyki, wskazano na uzasadnienie teoretyczne, a następnie na podstawie założeń metodologicznych omówiono fragment wyników badań. Wyniki te pokazują, że pozasportowy wymiar pracy trenera z potencjalnym olimpijczykiem powinien opierać się na skutecznej komunikacji.

Słowa kluczowe: trener, pływanie, olimpijczyk, rozwój, sport

The non-sport dimension of a swimming coach's work with a potential olympian

Abstract. The aim of this article is to show pedagogical aspects of coach's work with athletes and specifically to identify problems which cause athletes to end their sport carriers prematurely. These problems may result from ineffective communication with the coach. There are cases of athletes who despite having a great potential to achieve success in sport, including the Olympic one, will never take part in the Olympic Games. The reason for this may be issues regarding interpersonal relation with a coach. The research results in this article refer to the pedagogical role of a coach from the perspective of 33 athletes representing a swimming club KU AZS Politechnika Łódzka. The introduction covers reasons for addressing the issue as well as theoretical argumentation. Research results show that non-sports dimension of work of the coach with a potential Olympian should be based in effective communication.

Key words: coach, swimming, Olympian, development, sport

* Mgr, Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu, Centrum Kształcenia Pedagogów Sportu, e-mail: bartlomiej.lassek@now.uni.lodz.pl

Wstęp

Udział w igrzyskach olimpijskich w czasach nowożytnych postrzegany jest jako jedno z najwyższych osiągnięć w życiu wyczynowego sportowca. Większość zawodników marzy o występie na imprezie międzynarodowej, cieszącej się największą tradycją oraz prestiżem w sporcie. Na przestrzeni lat sport dopasowuje się do nowych wymagań związanych z rozwojem czynników makroekonomicznych, w tym uwarunkowań społecznych. Trenerzy pływania, których praca zostanie poddana analizie w niniejszym opracowaniu, powinni ciągle dokształcać się, aby sprostać oczekiwaniom otoczenia oraz swoich zawodników.

Wyzwaniem ostatnich lat jest niewątpliwie wystąpienie pandemii COVID-19, która wpłynęła na warunki szkolenia sportowego oraz rywalizacji sportowej. W krótkim czasie działacze oraz trenerzy pływania zostali postawieni przed sytuacją wymagającą elastycznego dopasowania zawodowych działań do obostrzeń narzuconych przez polski rząd, zaleceń WHO i związków sportowych. Pierwszą konsekwencją wybuchu i trwania pandemii COVID-19 w świecie pływaków było zamknięcie pływalni, co wywarło negatywny wpływ na zawodników we wszystkich aspektach uprawiania sportu: od kondycji fizycznej, umiejętności technicznych, po sferę emocjonalną i zdrowie. Trenerzy zostali postawieni przed trudnym zadaniem dopasowania planów treningowych do ograniczonych możliwości ich realizacji. Próbie poddany został również autorytet trenerów, na których spoczęła odpowiedzialność zapewnienia ciągłości treningów. Negatywne implikacje tego stanu rzeczy mogłyby źle wpłynąć na psychiczną dyspozycję zawodników, która przejawia się w ukształtowanej mentalności, harcie ducha czy wierze w swoje możliwości. Przejawem wysokiej formy fizycznej jest dobra dyspozycja psychiczna i na odwrót.

Problemy organizacyjne z pewnością mogą przyczynić się do osiągania gorszych wyników przez sportowców. Jako przykład można tu przytoczyć sytuację, która miała miejsce podczas przygotowań polskiej kadry olimpijskiej pływaków przed Igrzyskami Olimpijskimi w Tokio 2020 (2021). Osoby mające realny wpływ na rozwój karier zawodników, czyli w tym przypadku pracujące dla Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego i Polskiego Związku Pływackiego, nie dopilnowały formalności związanych z odpowiednim zgłoszeniem kadry. Poskutkowało to odesłaniem do Polski sześciu osób, które wypełniły minimum „B” i rzekomo miały zapewniony start na igrzyskach. Pewność startu tych zawodników połączona była ze złożeniem przez nich przysięgi olimpijskiej tuż przed zgrupowaniem aklimatyzacyjnym w Japonii. W konsekwencji zaistniałych wydarzeń doszło do zniszczenia ducha drużyny i pewności siebie. Zawodnicy, którzy przedwcześnie wrócili do kraju, nie zostali nawet powitani przez żadnego członka zarządu, a tłumaczenie prezesa PZP sugerowało istnienie motywów, o których nikt wcześniej nie został poinformowany: „Ja ich emocje rozumiem, rozumiem, co się wydarzyło, ale jeszcze raz podkreślam, że czwórka z tych zawodników na pewno nie pojechałaby na igrzyska olimpijskie od razu. To wynika tylko z tego, że po prostu taki poziom sportowy prezentują”¹. Oznacza to, że Prezes, jako największy autorytet

¹ <https://sportowefakty.wp.pl/tokio-2020/949832/tokio-2020-prezes-pzp-reaguje-na-list-zawodnikow-jest-mi-bardzo-przykro> [dostęp: 23.09.2021].

w środowisku pływackim, pozwolił sobie deprecjonować poziom sportowy zawodników, którzy w sposób regulaminowy uzyskali minima. Ta kuriozalna sytuacja może na wiele lat zaciążyć na karierach zaangażowanych w przygotowania pływaków, nie tylko tych, którzy byli w reprezentacji, ale wszystkich, którzy trenują w okresie trwania olimpiady. Autorytet osób zarządzających oraz trenerów kadry narodowej został nadszarpnięty, wątpić więc można, by środowisko pływackie zaufało ich umiejętnościom ponownie. Jest to rezultat braku przygotowania i błędnej komunikacji pomiędzy Polskim Związkiem Pływackim a zawodnikiem. Szczegółowy raport² wydarzeń związanych z tą sytuacją opracował Dawid Tatarczyk³. Dla zawodników, którzy znaleźli się w podobnej sytuacji, ostatnią linią obrony zdają się być osoby najbliższe, ale przede wszystkim trenerzy klubowi. To oni mają codzienny kontakt z zawodnikami, co sprawia, że w przypadku młodszych zawodników są wsparciem dla rodziców w wychowaniu, bądź bezpośrednim oparciem dla dorosłych sportowców. Warto zaznaczyć, że trening pływacki jest bardzo absorbujący czasowo, wyczynowi zawodnicy spędzają tygodniowo dobę na pływalni. Aby wystrzegać się błędów w relacji trener–zawodnik, należy zwrócić uwagę na wszystkie aspekty wychowawcze oraz cechy, którymi powinien odznaczać się trener w codziennej pracy. Wpływ trenera na osiągnięcie sukcesu sportowego, jego kultura, cierpliwość i takt, a także optymizm i wzajemne zrozumienie są nie do przecenienia⁴.

W czasach pandemicznych, w warunkach dystansu społecznego, posiadanie umiejętności miękkich nabrało jeszcze większego znaczenia, ponieważ ograniczenie kontaktów międzyludzkich powoduje u człowieka poczucie samotności. Zadaniem trenerów podczas olimpijskiego szkolenia jest dążenie do wzrostu poziomu wytrenowania, ale również zadbanie o relację interpersonalną z zawodnikami, jednak czy są oni tego świadomi?

Materiał i metody badań

Przedmiotem badań przedstawionych w tym opracowaniu jest określenie pozasportowego wymiaru pracy trenera pływania z potencjalnym olimpijczykiem w oparciu o komentarz trenera i zawodników sekcji wyczynowej pływania Klubu Uczelnianego AZS Politechniki Łódzkiej. Cel badań to „rodzaj zamierzonego efektu, do którego ma doprowadzić działalność badawcza⁵”, zaś celem poznawczym tej pracy jest określenie pozasportowego wymiaru pracy trenera pływania z potencjalnym olimpijczykiem. Problematyka badawcza odnosi się do odpowiedzi na pytanie: Czy istnieje zbiór cech charakteryzujących dobrego

² <https://www.facebook.com/d.tatarczyk/posts/643255839985432> [dostęp: 23.09.2021].

³ https://dawidatatarczyk.com/wp-content/uploads/2021/05/CV_Tatarczyk_May_2021.pdf [dostęp: 23.09.2021].

⁴ R. Żukowski, *Zawód i praca trenera*, „Spar”, Warszawa 1989, s. 11.

⁵ J. Gnitecki, *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra 1993, s. 127.

szkoleniowca w aspekcie umiejętności pozasportowych w opinii badanych zawodników pływania?

Materiał badawczy stanowią wypowiedzi zawodników i trenera wyczynowej sekcji pływania KU AZS Politechniki Łódzkiej. Sekcja realizowała treningi na pływalni przy al. Politechniki 10 na obiekcie ACSD „Zatoka Sportu”. Badanie zostało przeprowadzone w 2018 roku, sekcję zamknięto w roku 2020 z przyczyn organizacyjnych, jednak większość zawodników jest wciąż aktywna, trenując w innych klubach w Łodzi. W tym badaniu zastosowano dobór celowy, czyli badacz samodzielnie wybrał osoby partycypujące w badaniu. Badana grupa to 33 uczniów lub studentów łódzkich szkół. Do badania zawodnicy przystąpili dobrowolnie. Próbę badaną stanowiło 14 kobiet i 19 mężczyzn, z czego 17 z nich legitymowało się stażem treningowym w przedziale 11–17 lat. Pokazuje to, że większość zawodników dysponowała dużym doświadczeniem sportowym, które ukształtowało ich przekonania i oczekiwania wobec trenera. Jeden z zawodników legitymował się klasą mistrzowską międzynarodową, a 6 z nich klasą mistrzowską krajową, wszyscy wyżej wymienieni to mężczyźni. Pokazuje to potencjał olimpijski, którym dysponują przebadani studenci. Pozostali zawodnicy w większości posiadali pierwszą lub drugą klasę sportową, zatem byli w wieku dynamicznego rozwoju fizycznego. Trener miał ukończony kurs drugiej klasy.

Badanie zostało przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego z techniką ankiety i wywiadu. Wywiad, czyli jakościowa metoda zbierania danych, został przeprowadzony z trenerem i był częściowo kierowany – indywidualny. Przeprowadzenie badań tą metodą pozwoliło na bardziej szczegółowe zagłębienie się w istotę problemu badawczego. Wybór sondażu diagnostycznego wynikał z liczebności grupy KU AZS Politechniki Łódzkiej. Narzędzia, które zostały zastosowane w ramach wymienionych technik badawczych, to kwestionariusz ankiety oraz kwestionariusz wywiadu.

Przy opracowywaniu wyników badań nie zastosowano żadnych obliczeń statystycznych ze względu na małą próbę badaną.

Wyniki badań

W tym opracowaniu został przedstawiony wycinek badań, które posłużyły jako pilotaż przed badaniami właściwymi⁶. Dla tej pracy wyodrębnione zostały dane, które mają ukazać znaczenie, jakie ma trener w procesie treningowym, aby wspomagać rozwój przyszłego olimpijczyka.

Tabela 1 przedstawia ocenę ważności roli trenera w życiu badanych zawodników. Zawodnicy ocenili wychowawczą rolę trenera w procesie treningowym.

⁶ B. Lassek, *Wychowawcza rola sportu w opinii zawodników i trenera pływania Akademickiego Związku Sportowego*, praca magisterska, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018.

Tabela 1. Odpowiedź badanych zawodników na pytanie: „Jak ważną rolę w Twoim życiu pełni trener?”

Rola trenera w życiu zawodników			Płeć zawodników		Ogółem
			kobieta	mężczyzna	
Skala	Bardzo mała	N	0	0	0
		%	0	0	0
	Mała	N	1	1	2
		%	7,1	10,5	9,1
	Neutralna	N	2	3	5
		%	14,3	15,8	15,2
	Duża	N	5	4	9
		%	35,7	21,1	27,3
	Bardzo duża	N	6	10	16
		%	42,9	52,6	48,5
	Ogółem	N	14	19	33
		%	100	100	100

Źródło: badanie własne.

Spośród kobiet 6 z nich (42,9%) odpowiedziało, iż trener pełni bardzo ważną rolę w ich życiu. Następnie kolejno 5 (35,7%) zaznaczyło, że trener jest osobą ważną, 2 (14,3%) uważają że ma neutralne znaczenie, a 1 z ankietowanych uważa, że rola trenera w jej życiu jest niewielka (tab. 1).

Mężczyźni odpowiedzieli podobnie. 10 (52,6%) ankietowanych uważa, że trener odgrywa bardzo dużą rolę w ich życiu, duże znaczenie ma dla 4 (21,1%) zawodników, a neutralne podejście do trenera ma 3 (15,8%) badanych. Jeden zawodnik zaznaczył, że trener pełni niewielką rolę w jego życiu.

Wśród 33 badanych osób, aż 25 odpowiedziało, że trener pełni przynajmniej ważną rolę w ich życiu. Jest to punkt wyjścia do podjęcia dalszych badań odnośnie cech, jakie powinny charakteryzować trenera (tab. 2).

Kobiety odnosząc się do najważniejszych cech współczesnego trenera, najczęściej zaznaczały umiejętność współdziałania – 8 (19,5%). Następnie 7 (17,1%) głosów oddały na komunikatywność i konsekwencję w działaniu, 6 (14,6%) wskazało na empatię, 5 z nich (12,2%) uznało za kluczowe umiejętności strategiczne. Po 2 (4,9%) zaznaczyły merytoryczność i systematyczność. Punktualność, kultura osobista, wykształcenie oraz inteligencja to cechy, na które wskazało po 1 (2,4%) z badanych kobiet.

Tabela 2. Odpowiedź badanych zawodników na pytanie: „Jakie najważniejsze cechy powinny Twoim zdaniem charakteryzować współczesnego trenera?”

Wyszczególnienie			Płeć zawodników		Ogółem
			kobieta	mężczyzna	
Cechy charakteryzujące współczesnego trenera	Merytoryczność	N	2	11	13
		%	4,9	20,4	39,4
	Punktualność	N	1	3	4
		%	2,4	5,6	12,1
	Kultura osobista	N	1	2	3
		%	2,4	3,7	9,1
	Wykształcenie	N	1	4	5
		%	2,4	7,4	15,1
	Systematyczność	N	2	4	6
		%	4,9	7,4	18,2
	Towarzystwość	N	0	1	1
		%	0,0	1,9	3,0
	Umiejętności strategiczne	N	5	2	7
		%	12,2	3,7	21,2
	Komunikatywność	N	7	10	17
		%	17,1	18,5	51,5
	Współdziałanie	N	8	9	17
		%	19,5	16,7	51,5
	Inteligencja	N	1	2	3
		%	2,4	3,7	9,1
Empatia	N	6	3	9	
	%	14,6	5,6	27,3	
Konsekwencja	N	7	3	10	
	%	17,1	5,6	30,3	

Uwaga: % nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać maksymalnie 3 odpowiedzi.

Źródło: badanie własne.

Dla mężczyzn najważniejsza okazała się merytoryczność – 11 (20,4%) wskazań, 10 (18,5%) wyborów padło na komunikatywność, 9 (16,7%) na współdziałanie, po 4 (7,4%) odpowiedzi na wykształcenie i systematyczność, po 3

(5,6%) odpowiedzi na punktualność, empatię i konsekwentność. Dwóch spośród 19 (3,7%) ankietowanych mężczyzn zagłosowało na umiejętności strategiczne, kulturę osobistą i inteligencję, 1 ankietowany uznał, że współczesny trener winien być osobą towarzyską.

Dla ogółu badanych najważniejszymi cechami okazały się komunikatywność i współdziałanie. W czasach pandemii wybór tych cech mógłby być częściej dokonywany ze względu na wprowadzone zasady dystansu społecznego. Następnie, 13 (39,4%) ankietowanych uznało merytoryczność za najważniejszą cechę współczesnego trenera. Wiąże się to z umiejętnością trafnego i zrozumiałego przekazywania wiedzy, co częściowo łączy się z komunikatywnością. 10 (30,3%) osób wybrało konsekwencję, na empatię wskazało 9 (27,3%) spośród ankietowanych, a 7 (21,2%) na umiejętności strategiczne. Cechami o mniejszym znaczeniu dla badanych okazały się systematyczność – 6 (18,2%), wykształcenie – 5 (15,1%), punktualność – 4 (12,1%), kultura osobista i inteligencja – 3 (9,1%) oraz towarzyskość – 1 (3%).

Tabela 3. Odpowiedź badanych zawodników na pytanie: „Czy uważasz, że relacja trener–zawodnik powinna wykraczać poza obszar zawodowy?”

Wyszczególnienie			Płeć zawodników		Ogółem
			kobieta	mężczyzna	
Odpowiedź	Tak	N	8	14	22
		%	57,1	73,7	66,6
	Nie	N	4	3	7
		%	28,6	15,8	21,2
	Nie wiem	N	2	2	4
		%	14,3	10,5	12,1
	Ogółem	N	14	19	33
		%	100	100	100

Źródło: badanie własne.

Ponad połowa kobiet – 8 (57,1%) uważa, że relacja między trenerem a zawodnikiem powinna wykraczać poza obszar zawodowy, 4 (28,6%) kobiety zaprzeczyły takiej relacji, a 2 (14,3%) zaznaczyły odpowiedź „nie wiem”.

Wśród mężczyzn, aż 14 (73,7%) uważa, że relacje powinny być rozwijane poza obszarem treningowym, 3 (15,8%) zaznaczyło odpowiedzi przeczące na postawione pytanie, a pozostali (10,5%) wskazali „nie wiem”.

Ogółem – 22 (66,6%) ankietowanych odpowiedziało, że relacja powinna przekraczać granice zawodowe, 7 (21,2%) osób zaprzecza relacji tego typu, a 4 (12,1%) nie wyraziło zdania w tej kwestii (tab. 3).

Zawodnicy potrzebują zrozumienia i rozmowy. Trudy treningu pływackiego oraz nagromadzające się zmęczenie pływaków po dwóch treningach dziennie wskazują, iż trener może być osobą wspierającą przy rozwiązywaniu prywatnych spraw i wytyczaniu moralnej drogi. Zawodnicy odpowiadając na pytanie: *Czy uważasz, że relacja trener–zawodnik powinna wykraczać poza obszar zawodowy?*, pokazują, że w większości potrzebują bliższej relacji, która z perspektywy psychologicznej będzie dla nich wsparciem nie tylko w procesie treningowym.

Na podstawie przeprowadzonego wywiadu z trenerem KU AZS Politechniki Łódzkiej można spojrzeć na odpowiedzi badanych zawodników z perspektywy ich szkoleniowca. Na pytanie: *Jak ważną rolę odgrywa w życiu zawodnika?* trener odpowiedział w następujący sposób: „Trener pełni każdą rolę. Jest dla zawodnika jak rodzic, zawodnik spędza z trenerem prawie cały dzień. Często przebywa z nim więcej czasu niż z rodzicem, to jest 8–9 godzin w trakcie sezonu, a podczas zgrupowań 24 godziny na dobę. Dlatego też dla zawodnika trener w szerokim ujęciu przyjmuje rolę przyjaciela czy przybranego rodzica”.

W dalszej części wywiadu trener omówił cechy charakteru, jakimi powinien się wykazywać, by być skutecznym w swojej pracy: „Przede wszystkim oddanie i praca. Trener, któremu brakuje zaangażowania w pracę, jaką wykonuje, nie jest w stanie w 100 procentach przekazać zawodnikowi niezbędnej wiedzy. Trener powinien być niezwykle obowiązkowy, a co za tym idzie systematyczny w swojej pracy. Bardzo ważne jest, aby trener w pierwszej kolejności wykazywał swoje kompetencje w sferze zawodowej”.

W pytaniu dotyczącym obowiązków trenera w odpowiedzi trenera dostrzegamy ich różnorodność i wielość: „Jest to dość trudne pytanie, ale na pewno planowanie i realizacja treningów. Do tego organizacja czasu wolnego zawodnikom. Następnie planowanie długoterminowych celów sportowych oraz opieka nad zawodnikiem w kontekście wartości fizycznych i psychicznych”.

Badany trener dostrzega istotę „opieki nad zawodnikiem” nie tylko w kontekście treningu fizycznego, ale również psychicznego. Trener wypowiedział się również o tym, w jaki sposób jest w stanie wspierać zawodnika poza obszarem sportowym, wskazując na dialog i wsparcie w wielu obszarach: „Uważam, że jestem w stanie wspierać zawodnika przede wszystkim rozmową. W wypadku wyniknięcia problemu trener jest przeważnie w stanie wytłumaczyć, jakie zawodnik powinien podjąć kroki, by uniknąć błędów. Drugą sprawą jest organizowanie czasu poprzez szukanie sponsorów lub innych pomocy materialnych, dydaktycznych, wychowawczych, które również moim zdaniem należą do trenera”.

Często kompetencje trenera są niewystarczające, by w 100% wesprzeć i zrozumieć potrzeby zawodnika, dlatego warto skorzystać z pomocy odpowiednich specjalistów, w tym psychologów sportowych. Aby jednak dotrzeć do problemów zawodnika, często potrzebne jest zbliżenie relacji, co w perspektywie trenera również jest ważnym aspektem: „Relacja trener–zawodnik powinna wykraczać poza obszar sportowy. Często to, co się dzieje poza basenem, ma ogromny wpływ na zawodnika. Na to, jak wykonuje trening, a konsekwencją jest adekwatna determinacja w dążeniu do wyznaczonych celów. Jeśli trener ma dobry kontakt z zawodnikiem i jak wcześniej wspomniałem pełni rolę przyjaciela, jest w stanie dotrzeć

do niego i doradzić (ewentualnie odradzić) skutecznie, jakie zjawiska wpływają na niego poza treningiem sportowym. Trener musi pełnić różne role w zależności od sytuacji (być rodzicem, mentorem, psychologiem, kolegą, opiekunem), tak jak wcześniej podkreśliłem często spędza z zawodnikiem najwięcej czasu w ciągu doby. Trener jest dla zawodnika autorytetem. Współpraca w sporcie bez zrozumienia, bez wzajemnej wiedzy o sobie jest prawie niemożliwa”.

Trener podkreśla znaczenie komunikacji i współdziałania. Jakich rezultatów oczekiwać w procesie wychowania? Według badanego trenera proces wychowawczy można obserwować z perspektywy procesu treningu sportowego: „Uważam, że w największym stopniu wychowanie to odpowiednie hasło, które towarzyszy treningowi sportowemu. Zawodnik niezdyscyplinowany lub nieświadomy nie rzuca optymistycznego światła na swoją osobę w kontekście wychowania. Wynika najczęściej to z faktu wpływu nieodpowiedniego środowiska, tudzież ściślejszego mówiąc otoczenia. Zawodnicy tacy często psują atmosferę w grupie, co rzutuje na gorszą jakość wykonywanej pracy na treningach. Zadaniem trenera jest znaleźć sposoby, środki wychowawcze, by do takich osób «dotrzeć». W przypadku dalszej niesubordynacji, uważam, że taką osobę należy usunąć dla dobra grupy”.

Wypowiedź ta sygnalizuje, że mimo wyraźnego wpływu na wychowanie zawodnika, należy zdawać sobie sprawę z tego, że głównym czynnikiem kształtującym zachowanie i nawyki jest środowisko, w którym zawodnicy się znajdują. W dobrym zespole można nauczyć się dobrych nawyków, a w złym trzeba dokładać starań, by być na nie odpornym, co spowalnia zarówno proces wychowawczy, jak i treningowy.

Dyskusja

Podjęcie dyskusji wiąże się z porównaniem przedstawionych wyników badań z badaniami innych autorów. Jerzy Nowocień w publikacji *Edukacja przez sport i olimpizm w stronę dialogu, który nie dzieli, lecz zbliża* (2021) opisuje znaczenie wartości wychowawczych i istoty komunikacji jako nadrzędnej wartości we współczesnych czasach. Píše, iż „pod wpływem sportu zmieniają się w kierunku pozytywnym postawy sportowców. Ich zachowanie posiada dodatni wpływ na integrację społeczną, np. klas szkolnych, szkół, drużyn sportowych, klubów, środowiska lokalnego i innych. Sport oddziałuje na zachowania zbiorowości, może pobudzić i ożywić relacje interpersonalne, pobudzić do dialogu. Tym samym może niezwykle wzbogacić społeczeństwo”⁷. Konkluzja ta pokazuje, że sport w perspektywie wychowawczej daje szansę na wzbogacenie społeczeństwa o umiejętność ożywionej komunikacji interpersonalnej. Przejawia się to wysokim poczuciem odpowiedzialności czy też pewności siebie, które sportowcy nabywają na drodze prawidłowego procesu treningowego. Wyniki te potwierdzają badania własne,

⁷ J. Nowocień, *Edukacja przez sport i olimpizm w stronę dialogu, który nie dzieli lecz zbliża*, [w:] *Edukacja w przestrzeni społecznej – paradygmaty zmian*, red. A. Karpińska, K. Borawska-Kalbarczyk, A. Szwarz, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2021, s. 178–179.

w których ponad połowa zawodników wśród pożądanych cech trenera wskazała właśnie komunikatywność.

„Olimpizm również nacechowany jest wartościami wiążącymi się z nauką wzajemnego szacunku, odpowiedzialności, uczciwości, sprawiedliwości, wytrwałości, odwagi, znoszenia trudu i niewygód, solidarności, wierności obowiązkom i pewnie wielu jeszcze innych właściwości osobistych, które decydują o postawie sportowca oraz jakości jego stosunku i relacji z innymi uczestnikami gier, zabaw i zmagających się we współzawodnictwie sportowym”⁸. To właśnie na trenerach spoczywa odpowiedzialność zaszczepienia w zawodnikach owych wartości. Nie tylko dla nich samych, ale również na rzecz całego społeczeństwa, aby powstał łańcuch moralności tworzony przez trwałe środowisko sportowców i olimpijczyków. Nowocień konkluduje, że „relacje w sporcie wyznaczają przestrzeń wartości, najpierw duchowych, a następnie cielesnych. Określają kierunek działania w stronę drugiego człowieka, odwołując się do pedagogiki spotkania – pedagogiki dialogu”⁹.

Wychowawczy wpływ sportu na podstawie zrealizowanych badań ukazuje również Jan Czechowski, który twierdzi, że „sport może realizować przesłanki procesów wychowania w sytuacji, gdy wystąpi podmiotowe traktowanie wychowanka, oparte na szacunku, zaufaniu i dialogu, komunikacja uczuć i rygor odpowiedzialności będzie dominował nad komunikacją ocen i rygiorem posłuszeństwa, kształtowane postawy będą fundowane w systemie akceptowanych wartości”¹⁰. Jest to kolejny głos przemawiający za pierwszeństwem wychowywania w treningu sportowców.

Pływackim odniesieniem naukowym do kompetencji, jakimi winien wykazywać się trener pływania w procesie wychowania, zajął się zespół badawczy z Wrocławia w 2016 roku¹¹. Badacze oparli się na opiniach trenerów ekspertów (trenerów klasy mistrzowskiej). Respondenci wśród najważniejszych kompetencji wskazali umiejętności specjalistyczne, jak: współpraca, umiejętności komunikacyjne, odpowiedzialność oraz planowanie. Konkretnie cechy, jakie charakteryzują dobrą komunikację, to elastyczność (wrozumiałość, tolerancja, życzliwość). Wymieniane były również takie cechy, jak umiejętność „wyjaśniania”, która powinna być poprzedzona umiejętnością odbioru informacji od zawodnika. Badanie to podkreśla, że aby uczyć, należy wnikliwie słuchać. Opinia badanych trenerów jest wartościowa, ponieważ legitymują się oni wysokimi wynikami sportowymi swoich zawodników (medaliści imprez międzynarodowych).

Znaczenie wychowawczej roli sportu w perspektywie zawodników zostało poruszone w pracy Agaty Kornackiej. Badanie przeprowadzono z zawodnikami trenującymi strzelectwo. Podobieństwo między pływaniem i strzelectwem polega

⁸ A.M. de Tchorzewski, *Sprawności moralne – nauczyciela wychowania fizycznego*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” 2010, nr 2, s. 21.

⁹ J. Nowocień, *Edukacja przez sport i olimpizm w stronę dialogu...*, s. 178–179.

¹⁰ J. Czechowski, *Sport w perspektywie procesu wychowawczego*, Akademia Wychowania Fizycznego, Kraków 2015, s. 174.

¹¹ T. Seweryniak, J. Muracka, A. Stosik, *Kompetencje trenerów pływania w opinii trenerów-ekspertów*, Akademia Wychowania Fizycznego, Wrocław 2016, s. 242–243.

na tym, że są to sporty indywidualne. Według badanych zawodników „współczesny trener powinien charakteryzować się rozumieniem sportowca (93% badanych), umiejętnością motywowania sportowca (77%), przygotowaniem fachowym (67%), wyznaczeniem celów i zadań (59%), poświęceniem w pracy (52%)”¹². Najważniejsze cechy, jakie w tym badaniu określiły wzór trenera, to: komunikatywność, ambicja, motywacja, sumienność, wysoka kultura osobista i bezkonfliktowość. Wyniki Agaty Kornackiej po części pokrywają się z wynikami badań własnych, zawodnicy strzelectwa, tak jak pływacy, zwrócili uwagę na komunikatywność, wysoką kulturę osobistą oraz umiejętności strategiczne (wyznaczanie celów i zadań) trenera. Na podstawie badań Agaty Kornackiej można stwierdzić, że konsekwencją dobrej komunikacji na linii trener–zawodnik jest wyższy stopień rozumienia sportowca i jego potrzeb.

Wnioski

Na podstawie omówionych wyników badań własnych oraz dyskusji, w której zaprezentowano wyniki badań innych autorów, można stwierdzić, że istnieje zestaw cech charakteryzujących dobrego szkoleniowca w aspekcie umiejętności wychowawczych. Stanowi to odpowiedź na problem badawczy wskazany w części metodologicznej niniejszej pracy. Okazuje się, że najważniejszą cechą jest komunikatywność. To cecha wyróżniająca się na tle innych zarówno w perspektywie badanych trenerów, jak i zawodników. Efektywna komunikacja skutkuje zrozumieniem potrzeb zawodników, co ułatwia trenerom wychowywanie i wspomaga proces treningowy dla każdego z nich. Powołując się na badania Nowocienia, stwierdzamy także, że fundamentem treningu sportowego jest przekazanie wartości duchowych (charakterologicznych), a dopiero później cielesnych (fizycznych). Ekspercki zespół trenerów z Wrocławia wyróżnia oprócz umiejętności komunikacyjnych takie cechy, jak: współpraca, odpowiedzialność oraz planowanie. Objawianie się wymienionych cech skutkuje najlepszymi rezultatami, gdy wzajemnie się one uzupełniają i tworzą efekt synergiczny. Trenerzy podkreślają, że aby uczyć, należy najpierw słuchać. Potwierdzenie tej tezy można znaleźć w komentarzu trenera KU AZS Politechniki Łódzkiej, który porównuje wychowawczą rolę trenera z obowiązkami rodzica, ponieważ trener spędza z zawodnikiem kilkanaście godzin tygodniowo. Na przykładzie badań Kornackiej widać, że powielają się opinie zawodników pływania i strzelectwa (dyscyplin indywidualnych) co do najważniejszych cech trenera, czyli komunikatywności, zrozumienia i współpracy.

Wychowanie olimpijczyka wymaga od szkoleniowca konsekwencji w działaniu w celu zbudowania autorytetu, który utrzyma wiarę zawodników w procesie treningowy do końca ich kariery zawodniczej. W procesie dorastania zawodnicy zmagają się z różnymi problemami natury społecznej, co wpływa na ich postawę treningową. Komunikacja, zrozumienie i współdziałanie to cechy, które dochodzą

¹² A. Kornacka, *Współpraca pomiędzy trenerem i zawodnikiem w strzelectwie sportowym*, praca magisterska, Akademia Wychowania Fizycznego, Wrocław 2006.

do głosu w relacji partnerskiej, w przeciwieństwie do autorytatywnej, kiedy zawodnik jest całkowicie sterowany i narzucane są mu polecenia z góry.

Współcześnie znaczenie dobrej komunikacji na linii trener–zawodnik stało się jeszcze bardziej istotne ze względu na pandemię i w konsekwencji wprowadzenie zasad dystansu społecznego.

Piśmiennictwo

- Czechowski J., *Sport w perspektywie procesu wychowawczego*, Akademia Wychowania Fizycznego, Kraków 2015.
- Gnitecki J., *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra 1993.
- Kornacka A., *Współpraca pomiędzy trenerem i zawodnikiem w strzelectwie sportowym*, praca magisterska, Akademia Wychowania Fizycznego, Wrocław 2006.
- Lassek B., *Wychowawcza rola sportu w opinii zawodników i trenera pływania Akademickiego Związku Sportowego*, praca magisterska, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018.
- Nowocień J., *Edukacja przez sport i olimpizm w stronę dialogu, który nie dzieli, lecz zbliża*, [w:] *Edukacja w przestrzeni społecznej – paradygmaty zmian*, red. A. Karpińska, K. Borawska-Kalbarczyk, A. Szwarz, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2021.
- Seweryniak T., Muracka J., Stosik A., *Kompetencje trenerów pływania w opinii trenerów-ekspertów*, Akademia Wychowania Fizycznego, Wrocław 2016.
- Tchorzewski de A.M., *Sprawności moralne – nauczyciela wychowania fizycznego*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” 2010, nr 2, s. 15–21.
- Żukowski R., *Zawód i praca trenera*, „Spar”, Warszawa 1989.

Źródła internetowe

- https://dawidtarczyk.com/wp-content/uploads/2021/05/CV_Tarczyk_May_2021.pdf [dostęp: 23.09.2021].
- <https://sportowefakty.wp.pl/tokio-2020/949832/tokio-2020-prezes-pzp-reaguje-na-list-zawodnikow-jest-mi-bardzo-przykro> [dostęp: 23.09.2021].
- <https://www.facebook.com/d.tarczyk/posts/643255839985432> [dostęp: 23.09.2021].